

BESCHOUWEND PROZA

Cornelis Veth

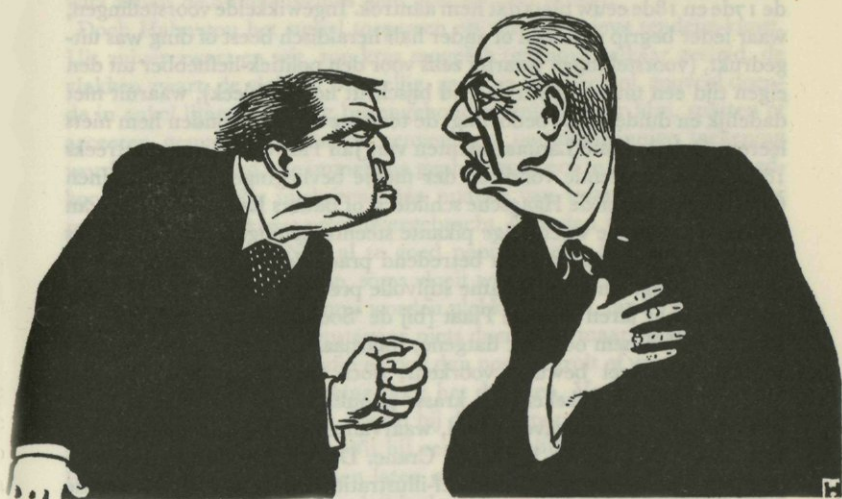
ALBERT HAHN

(fragment)

Vóórdat, nu vijf jaar geleden, bij het sociaal-democratisch dagblad 'Het Volk' een Zondagsblad werd gevoegd en Albert Hahn daaraan verbonden werd, had deze dergelijk teekenen als hij nu te doen kreeg altijd als een verzetje beschouwd, als een manier om zijn gemoed eens te luchten, tusschen ernstiger werk in. Eerst te Groningen, waar hij in 1877 geboren was, leerling van de Academie Minerva (een opleiding door perioden van liggen in het ziekenhuis onderbroken) daarna op zijn 19de jaar naar Amsterdam getrokken en op de Rijksschool voor Kunstnijverheid verder studeerende, waar hij ingeschreven was als decorateur, haalde hij, na ook op de Rijksacademie voor Beeldende kunsten 2 jaar de avondlessen gevolgd te hebben, de Middelbare akte. Zijn bedoeling was, kunstschilder te worden, welk plan later een vasteren vorm kreeg. Décoratie-schilder wilde hij zijn, verciender van wanden met figuratieve schilderijen. Naar zulk werk was echter nauwelijks vraag. Maar iemand, die reeds als schoolkind zijn Vaderlandsche geschiedenis geïllustreerd had, en teekeningen had gemaakt en was blijven maken, die betrekking hadden op het klucht- en treurspel, dat hij om zich heen gaande zag, had toch al één voorname eigenschap om hem geschikt te maken voor het werk, dat hij nu zou gaan doen; belangstelling, niet zoo zeer in een abstracte wereld, als in de tastbare werkelijkheid.

Meer dan belangstelling. Hij was sociaal-democraat naar overtuiging. Niet gelicht uit de decadente jeunesse dorée der kunst, die de nieuwe leer gretig aanvaardde, ten eerste wijl ze nieuw was en vervolgens omdat ze de voor den pretentieuzen daadlooze troostrijke meening aanmoedigt, dat in onzen tijd van overgang nauwelijks goeds kan ontstaan. Niet één van zulke platonische verliefden op een toekomstige schoonheid, die intusschen zich in het stuurmanschap aan den wal behagelijk voelen, zich sterkende met een gebed, dat voor het Onze Vader der geloovigen in de plaats kwam: geef ons heden ons dagelijksch zelfbedrog. Neen een échte, die de hardheden van het huidig maatschappelijk samenstel aan den lijve had ondergaan, die den nood niet slechts van hooren zeggen kende, die zich één voelde met het volk, waarmee en waarvoor hij spreken ging,

die zich werkman voelde en wiens kunstenaarstemperament samenging met zijn ernstig zelfverwonnen geloof aan de toekomst van zijn klasse om hem te drijven tot een positief, daadwerkelijk dienen van de zaak die hij voorstond. Zelden misschien wezen aanleg en roeping zoo eendrachtig naar één doel.

BRAM EN CHARLES (UIT *DE NOTENKRAKER*)

Het is van belang, vast te stellen, dat deze drie dingen reeds vrij volledig de kunst van Hahn haar eigenaardig karakter geven: Zijn opleiding voor decoratief werk, – die dus meebracht de gewoonte om aan de redelijke en boeiende verdeeling van een gegeven vlak te denken, meebracht verder de herleiding van geobserveerde of gefantaseerde vormen tot een lijnsamenstel van ornamentale werking, medebracht eindelijk een oefening in het aanbrengen van ornament, letter en gesloten tint tot vulling van gemeld gegeven vlak – zijn levende en kritische belangstelling in de gebeurende dingen, getoond reeds vroeg in uit eigen aandrang gemaakte karikaturen of dramatische schetsen, en zijn volkomen één zijn met de partij, wier liefden en haat hij in beeld uitdrukking zou geven, ja tevens aanwakkeren zou.

Het is een dwaze onderstelling, dat men niet oorspronkelijk kan zijn, indien men zich naar groote voorbeelden richt. De oorspronkelijkheid is het kind uit waar talent en onbevangenheid van karakter; onwetendheid

en onverdraagzaamheid hebben geen deel aan haar ontstaan, en niet onvaak heeft oprechte geestdrift voor het werk van anderen haar ten doop gehouden.

Hahn, die zich te richten had tot een in het groot niet onontwikkeld, doch in abstracte taal, allegorie, symboliek, graphische beeldspraak ongeschoold publiek vond natuurlijk in de oud-Hollandsche spotprenten uit de 17de en 18de eeuw niets dat hem aantrok. Ingewikkelde voorstellingen, waar ieder begrip door een of ander half heraldisch beest of ding was uitgedrukt, (voorstellingen waarbij zelfs voor den politiek-liefhebber uit den eigen tijd een uitvoerig verklarend bijschrift noodig bleek), waaruit niet dadelijk en duidelijk de bedoeling, de tendenz spreekt, konden hem niets leeren. Ook de beste Lantaarnprenten van Jan Holswilder van omstreeks 1880, die schitterende vondsten der mooie bevestigingen van een fijnen Geuzengeest onder de Haagsche schilders, of Bauers Kroniekprenten van om en bij 1875, de weelderige pikante steenteekeningen van een slechts in speelsche buien dit terrein betredend prachtlievend dreamer, wezen hem geen weg. En de voorname stijlvolle prenten, die R. Roland Holst vóór een paar jaren voor de Plaat (bij de 'Sociaal Democraat') had gemaakt, zeiden hem ook niet datgene, waarnaar hij vroeg. Maar hij had vroeger, niet met bewuste voorkeur, doch met schik de seriën van William Hogarth bekeken, die krasse populaire want huiselijk gestelde boetpreken met de graveernaald, waarvan eens de geheele beschaafde wereld kennis nam. En hij kende Crane. Deze volleerde vercierder en illustrator, wiens luxueus decoratief-illustratief werk zoo duidelijk toonde wat zijn verbazend toepassingsvermogen aan Grieksche vaas- en kanverciering, Pre-Raphaelitische schilderkunst, le Nôtre natuur-styleering, Japansche prentkunst, aan middeleeuwsche ambachts-perfectie en oud Duitsche plaatdruk had ontleend, had als sociaal-democraat, houtsneden gemaakt, die algemeen als opwekkingen in den internationalen strijd werden vertoond.

Niet Crane's overladenheid en wekelijkheid (de laatste kenbaar in zijn weinig naturalistische arbeiderstypen), niet de schablone van zijn idealistisch-gedachte vormen-fraaiïgheden, doch zijn buitengewone vermogen in het doen samengaan van figuur en andere motieven tot een welsprekend en tevens decoratief werkend, afgesloten geheel heeft Hahn heel wat minder polyglotte uitdrukkingswijze ongetwijfeld beïnvloed. Meer dan Steinlens impressionistische, pathetisch werkende kunst, die intusschen geestelijk natuurlijk hem juist sterker zal hebben geïnspireerd. Wellicht hebben ook de gedurfde met vol-zwarte plekken gemodelleerde figuren van Nicholson hem geïnfluenceerd. Doch het vruchtbaarst was zijn bewondering voor den Simplicissimus-teekenaar Th. Th. Heine. Geen wonder, want Heine is in de lijn die Hahn zou gaan volgen, de

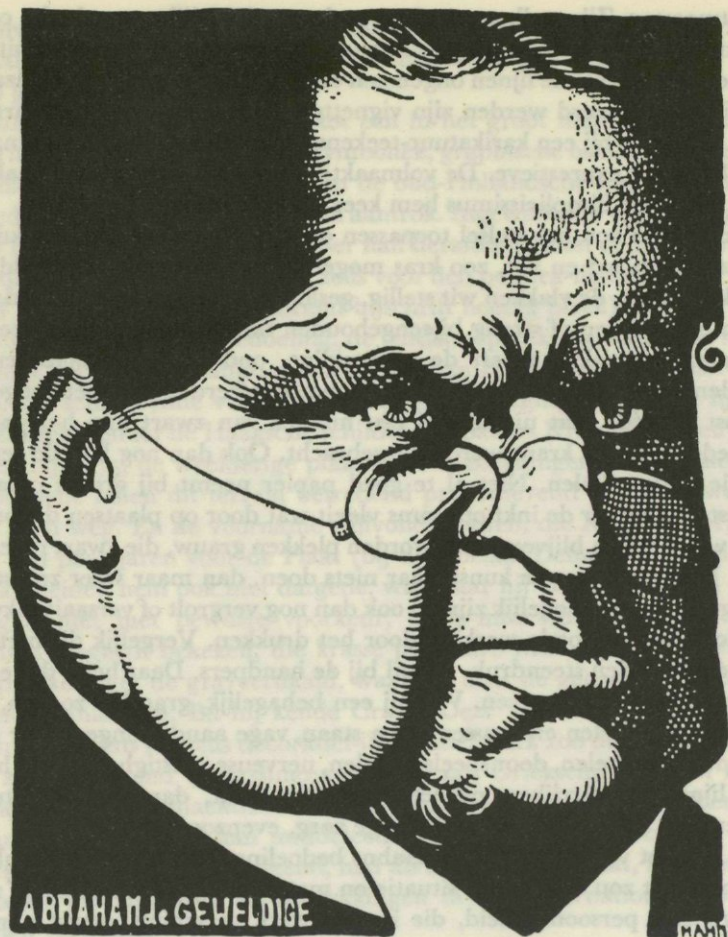
grootmeester. Zijn volkomen uitgesprokene, duidelijke, snaaksche composities werden gewoonlijk geheel naar styliseerders-opvattingen uit ornamentaal-werkende lijnen ongemeen effectvol in elkaar gezet, zeldzaam mooi geconcipeerd werden zijn vignetten, lijsten enz., ook in zwart en wit; daarbij is hij een karikatuur-teekenaar met nooit falende vinding en kracht in het expressieve. De volmaakte illustrator van den volmaakten witz zooals de Simplicissimus hem keer op keer brengt.

Doch Hahn zou het stelsel toepassen op zijn agressieve tendenz-kunst. Uit zuiver zwart en wit, zoo kras mogelijk tegenover elkaar gesteld, de vlakken zwart, de vlakken wit stellig, gesloten en effectvol, zooveel doende in enkel lijnen of streng bijeengehouden tinten (door film, spatten of arceeren gemaakt), moest de eenvoudige, ondubbelzinnige teekening worden opgebouwd, die immers na gefotografeerd te zijn met het goedkoopst procédé, dat uitsluitend één nuance van zwart aan het papier mededeelt, op de krant werd overgebracht. Ook dan nog kon de reproductie ontgoochelen. Niet al te goed papier neemt bij groote oplagen niet steeds zuiver de inkt op, soms vloeit wat door op plaatsen die ongeprept wit moesten blijven, soms worden plekken grauw, die zwart moesten zijn. Hiertegen kan de kunstenaar niets doen, dan maar weer zoo straf, zoo gedecideerd mogelijk zijn en ook dan nog vergroft of versaait dikwerf de door hem beoogde werking door het drukken. Vergelijk dit met het procédé van den steendruk, vooral bij de handpers. Daar heeft de teekenaar zich slechts te geven. Wil hij een behagelijk, gracielijk zoeken, een boeiend krabbelen en krassen laten staan, vage aanduidingen door felle accenten afwisselen, door speelschheden, nerveuse geestigheden van hand zijn lijnentaal verrijken, nu eens losjes met krijt, dan vast met tusch tinten, het komt alles, bij de noodige zorg, evenzoo over.

Nu ligt het voorzeker niet in Hahns bedoeling, precieus of zelfs subtiel te doen, het zou ook in zijn situatie en met zijn opgaaf een misdrijf zijn. De geheele persoonlijkheid, die in zijn werk verschijnt, werkt aan op straffen, klaren eenvoud, geen andere mooigheit dan de zeggingskracht en deugdelijkheid van het groote geheel, met een zoo volmaakt mogelijke uitgesprokenheid van het vooral weder ornamentaal werkende detail verrijkt. Bij een goed afdrukken geven zijn beste prenten precies wat de teekeningen gaven: even als affiches werken zij vooral duidelijk, trekken het oog aan door de verdeeling der twee eenige tinten, en boeien het verder door de expressieve lijn.

Karakteristiek is het in dit verband, dat hij in de jaren die hij in het ziekenhuis liggende doorbracht, niet anders kon teekenen dan met een griffel op de lei en zich zoo oefende in een 'techniek,' die eigenlijk slechts één uitdrukkingwijze toelaat.

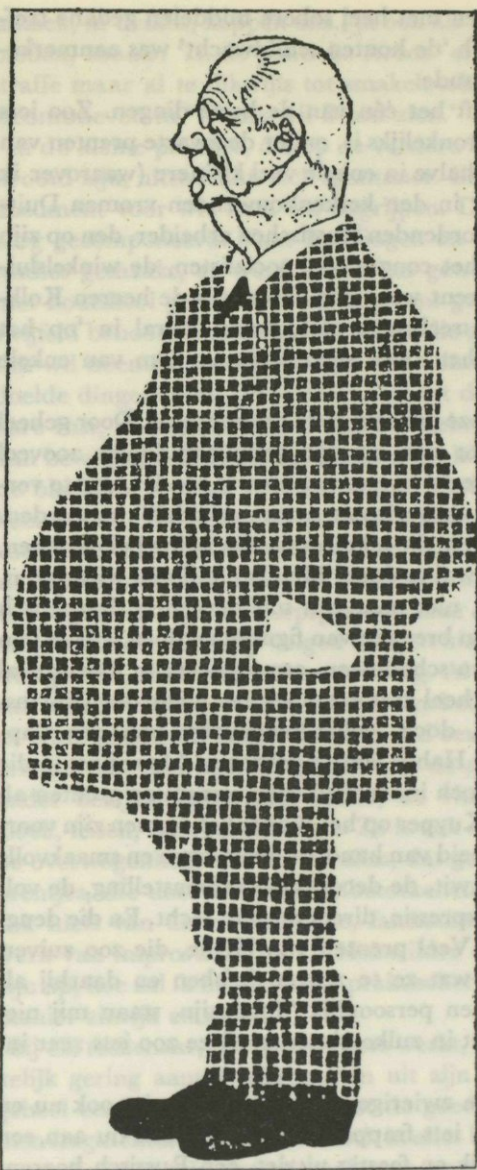
Onder de talrijke platen, die Hahn tot nu toe maakte, schijnt mij meer

ABRAHAM DE GEWELDIGE (UIT DE WARE JACOB)

dan één lang niet mooi. Doch nauwelijks één is onduidelijk.
En daarmee is waarlijk iets heel wezenlijks bereikt.

Heb ik het mis, of heeft werkelijk de groote spoorwegstaking en al de hartstocht die ze in hen, die dachten als hij, moest gaande maken, Hahn een heilzamen stoot gegeven? Hij had al enkele goede platen geleverd tusschen meer lusteloos gedane in, doch er waren sporen van overwerktheid, die het met al te simpele en stijve eenvoudigheid voor lief nam, naast veel mingeslaagde probeersels met krijt (een materiaal waarin hij mij toch ook later niet schijnt veel positiefs bereikt te hebben; de zwarte

CHARLES BOISSEVAIN
(UIT DE NOTENKRAKER)

penseellijn voor den omtrek, de gesloten tint voor de invulling doen het bij hem veel beter); hij had in een prent op des heeren Boissevain aan de candidatuur Bijleveld verleenden steun een goed portret-karikaatur, in

het 'zinkende liberale schip' een met heel sobere middelen gedane tref-fende compositie geleverd, doch 'de houten schildwacht' was aanmerke-lijk beter dan al het vooraf gaande.

Ja, in Hahns heele werk blijft het één van de beste dingen. Zoo iets expressiefs, duidelijk en oorspronkelijks is, onder de zwarte prenten van 'Het Volk' nog alleen maar behalve in enkele veel kleinere (waarover ik straks kom te spreken) bereikt in den kerkenbouwenden vromen Duit-schen jonker, een gefusileerd wordenden Russischen arbeider, den op zijn neus kijkenden 'overkant' na het congres der socialisten, de winkelslui-ting, leve de vrijheid, en de prent waar Mr. Troelstra de heeren Kolk-man en Talma onder de kiesrecht-pers plet, maar vooral in 'op het Binnenhof,' Dr. Kuyper tusschen twee rijen soldaten. Om van enkele portretcharges niet te spreken.

Het zeer oorspronkelijke in deze prenten is de beknoptheid. Door geheel Hahns werk is de bedoeling te zien om zijn weinig middelen zooveel mogelijk uit te buiten door velerlei toepassing en wel zonder ooit te ver-slappen, te mooi te doen, of in de geringste mate onduidelijk te worden. Doch met de technische middelen, die hij meer en meer ging beheerschen, is natuurlijk ook pictoraal wel wat te doen. Men kan mij niet wijsmaken, dat in vele platen, ook latere, niet naar een schilderachtig dramatisch effect is gezocht, een naar voren brengen van figuren en doen wijken van andere, naar pikante lichten en schaduwen, atmosfeer; in ieder geval zijn zulke platen (ik noem een heel kras exempel: het einde der Dreyfus-affaire) wel niet onduidelijk, doch leelijk tengevolge van een slap-polsigheid, die anders waarlijk Hahns laatste gebrek is. Maar juist in die heel eenvoudig uitgewerkte, doch inderdaad zeer vernuftige prenten als de houten schildwacht en Dr. Kuyper op het Binnenhof, komen zijn voor-naamste verdiensten, de zekerheid van hand, de overwogen en smaakvolle plaatsing der vakken zwart of wit, de decoratieve samenstelling, de vol-ledige vormkennis, de krasse expressie, direct tot hun recht. En die deugd-en zijn geheel uit hem zelf. Veel prenten van Heine, die zoo zuiver, geestig en eenvoudig zeggen wat ze te zeggen hebben en daarbij als prent een zoo oorspronkelijk en persoonlijk 'ding' zijn, staan mij niet voor oogen. Juist de ferme rust in zulke platen geeft ze zoo iets zeer in-dividueels. Het bijna stijve.

Ik zeg niet, dat Hahn op een zwieriger, lossere manier niet ook nu en dan, ofschoon veel zeldzamer, iets frappants geeft. Ik denk nu aan een illuminatie, die er zeer vroolijk en feestig uitziet, een Russisch boeren-paar, dat als een Phenix uit de asch der revolutie stijgt, een spin (de rechtspraak) in 'Het Volk' en enkele prenten in de portefeuille 'Onder Zwart Regime.' Ook ontken ik niet, dat andere platen, die er eigenlijk als geheel nu niet zoo erg aantrekkelijk en vooral niet specifiek persoonlijk

uitzien, in details, koppen enz., ja ook als vindingrijke opzet veel aardigs bieden, zooals: 'In de politieke Arena' en dat juist het erg eenvoudige, straffe maar al te dikwijls tot smakeloosheid leidde, zooals bij die twee locomotieven in 'Wraak wil Bloed zien.'

In de kleine prentjes, die op de verdere bladzijden van 'Het Volk' verstrooid zijn, uitte Hahn zich spontaner. En dit werk is dus onmisbaar als document voor wie hem wil begrijpen. De groote prenten werden met zorg gecomponeerd. Voor houdingen en handen veelal naar de natuur studies gemaakt, er werd gewikt en gewogen, geschikt en omgeschikt, met houtskool geprobeerd en nog eens geprobeerd. Niet hierbij. Ongetwijfeld behooren nu de besten onder die groote prenten, die ik composities wil noemen, tot een hooger orde dan zulke kleine als vlugraak bedoelde dingetjes, en dit te meer, omdat de evenwichtige ja, onverstoorbare rust, de afgeslotenheid van het geheel, veel meer Hahns kracht is dan bewegings-uitdrukking. Zoodra die kleine prentjes als vulling iets op de bladzijde te doen hebben, vercieringskunst worden, zijn ze dikwijls heel pikant, de vignetten en kopstukken in 'Van Week tot Week' bij voorbeeld doen het uitstekend. Slechts is dit meest niet het geval en zoo als improvisator vind ik dezen teekenaar nu geheel en al niet belangrijk. Een vignet als: van de dorpspastorie naar het torentje, dat is heerlijk, de dingen die daar dan op volgen deugen niet, d.w.z. ze zijn goed, knap, al wat ge wilt, maar volstrekt overbodig. Al wat daaronder niet direct opvalt als zeer eigengevonden en zeer smakelijk in de verdeeling van zwarte en witte plekken, (juist wel een chef d'oeuvre in dit opzicht is het kleine prentje met den heer Borgesius als: de geheimzinnige) brengt ook bij nader bekijken geen meevallers; de vinding van dezen teekenaar is kloek, frisch, niet geraffineerd. Ze is ook niet, dunkt mij, een intuïtieve, de overwogenheid spreekt uit alles, dat goed is. De vele kostelijke kleine prentjes, die door evenveel onbeteekenende worden afgewisseld, geven ook niets van die schitterende, fantastische geestigheid, die wij in het werk van improvisatoren als Holswilder en Bauer ontmoeten; maar ze zijn op, hoe zal ik het noemen, praktischer, welbespraakter, dankbaarder manier zinrijk en mooi.

Bij elk teekenaar, die voor de pers werkt, zal men wel slechts een betrekkelijk gering aantal voorbeelden uit zijn arbeid kunnen halen, die als geheel eenigszins in waarde met de goede kwaliteiten gelijk staan, die men fragmentarisch en sporadisch in alles bijeen vindt. Zoo ook bij Hahns journalistiek werk, dat daarenboven nog een bijna onrustbarende productiviteit in zoo korten tijd verraadt. Ik wensch uitdrukkelijk voorop te stellen, dat ik juist onder dit 'Volk'-werk veel van zijn hoogste bereiken al aantref, doch wil vooral niet minder ingaan op dat, wat ongetwijfeld rustiger werd voorbereid.